

A Study of Zayn al-Akhbar Gardizi's History in Terms of Content

Dr. Zabihullah Asadi

Shaheed Prof. Rabbani Education University

Abstract

The history of Zayn al-Akhbar Gardizi by Abu Sa'id 'Abd al-Hai b. Dahhak, son of Mahmoud Grizi, author and 14 years later, is a 14-year-old historian of the era of culture, literature, and historiography. Written from Zayn al-Akhbar and contemporary with the works of al-Baqia and al-Tahhim al-Biryi, the first part of Sistan's history, one of the history of our country's literary history was written in the first place of the 5th/10th century during the reign of Zayn al-Mullet Abd al-Rashid. Is. The author of the book in Gardez, a region located in a Ghazni home to the east of the city, wrote his book Zain al-Akhbar.

Gardizi's news is in a way that is easy and brevity. The author arranges tables and in the biography of a celeste or a caliphate to mention the same table suffices to include! Titles, titles, titles, names, ministers, judges, secretaries of hajban, and mehr rings. This mighty author pays great attention to the habits, customs, and myths of ancient nations and gives them useful information. The writing style of Gardizi's history is very simple and flowing, the reader Zayn al-Akhbar does not feel the slightest task and complexity during the study, and its writing method is close to the Samanid style of this history as one of the highest sources during the last 1,000 years that have been used.

Keywords: Zayn al-Akhbar, Historiography, Prose style, Gardizi

بررسی تاریخ زین الاخبار گردیزی از نظر محتوایی

پوهنمل دكتور ذبيح الله اسدي

عضو کادر علمی پوهنتون تعلیم و تربیه شهید استاد ربانی

چکیده:

تاریخ زین الاخبار گردیزی اثر از ابوسعید عبدالحی بن ضحاک فرزند محمود گریزی مؤلف و واقعه نگار دوره ی اقتدار فرهنگ، ادبیات و تاریخ نگاری عصر نخست غزنویان است که هم زمان با تاریخ بیهقی که چهارده سال بعدتر از زین الاخبار نگارش یافته و معاصر با آثار الباقیه و التفهیم بیرونی قسمت نخست تاریخ سیستان یکی از تاریخ های هم در تاریخ ادبی کشور ما در نتیجه نخست قرن پنجم هجری در روزگار سلطنت زین الملت عبدالرشید نگارش یافته است. مؤلف کتاب در گردیز منطقه که در یک منزلی غزنین به جانب شرق شهر موقعیت داشته می زیست و در همین شهر کتاب خود زین الاخبار را نوشت.

اخبار گردیزی به طریق ایجاز و اختصار است. نویسنده جدول های ترتیب می دهد و در شرح حال یک سلسه یا یک خلافت به ذکر همان جدول کفایت می کند که شامل لقب ها، کنیت، نامها، وزیران، قاضیان، دبیران حاجبان و مهر انگشتی می گردد. این مؤلف توانا به عادات، رسوم و افسانه های ملل باستانی بسیار توجه نموده و در مورد آنها اطلاعات سودمندی بدست میدهد. سبک نگارش تاریخ گردیزی خیلی ساده و روان است، خواننده زین الاخبار در جریان مطالعه کوچکترین تکلیف و پیچیده گی احساس نمی کند و روش نوشتاری آن به سبک دوره سامانی نزدیک است از این تاریخ به حیث یکی از عالیترین منابع در طول همین هزار سال که از تألیف آن گذشته استفاده گردیده است.

کلید واژه: ذین الاخبار، تاریخ نگاری، سبک نثر، گردیزی

مقدمه:

تاریخ نگاران، تاریخ را در یک نگاه آیینة تمام نمای ملت ها و اقوام دانسته اند. یعنی آنچه از عوارض ذاتی و عرضی آن بحث میکند. موضوع بحث این دانش پیشرو بشری بررسی تحولات است که در اندیشه و حیات آدمی رخ می دهند. محور اساسی های تاریخ فصل و انفصال انسان است.

هدف تاریخ، دادن و جمع آوری اطلاعات است که بر محور مرکزی اعمال و کارکرده گی فعالیت های شخصیت ها و آنچه او عمل نموده و سرگذشت آنها به آن مربوط می شود بررسی و مطالعه می گردد.

تدوین و گردآوری چنین حقایق و رویداد ها انگیزه بوجود آمدن علم تاریخ گردیده زیرا این دانش بشری مانند سایر علوم و دانش های دیگر پیشینه و بسیار قدیمی دارد چنانکه لوسیدن یونانی را در سده های چهارم قبل از میلاد پدر علم تاریخ در یونان باستان دانسته اند و در تمدن چین قدیم سوماجین (somagien) که از سال های (87-145) قبل از میلاد در یکصد و سی فصل نگاشته است. لقب پدر تاریخ چین داده اند. اما در کشور های اسلامی در بعد از اسلام روحیه تاریخ نگاری برای بار نخست در دوره خلافت معاویه (رض) بن ابوسفیان ایجاد گردید و چندین تن از مؤرخین عرب به نوشتن مغازی و سیرت نبی همت نمودند. فن تاریخ نگاری در خراسان و ماوراء النهر بعد از تشکیل دودمان سمانیان (256) هجری آغاز گردید و تاریخ طبری برای بار نخست از تازی به فارسی دری به وسیله ابوالفضل بلعمی برگردان گردیده. اما در دوره سلطنت آل ناصر نگارش تاریخ بر مبنای علمی و تحقیقی انکشاف نمود که بزرگترین تاریخ های منبع از جمله: تاریخ زین الاخبار گردیزی، تاریخ سیستان، تاریخ بیهقی در 30 جلد، تاریخ یمینی یا تاریخ عتبی و چندین آثار دیگر تاریخی به نگارش گرفته شد که یکی از آنها مورد بحث در این مقاله علمی تحقیقی می باشد.

پیداست که هر قومی احوالی داشته و حوادثی از سرگذرانده که قسمتی از تاریخ او را تشکیل میدهد. اما بسیاری از اقوام به سبب فقدان انگیزه، هدف و اعتقاد به فواید و اهمیت تاریخ، لزوم حفظ و ثبت و نقل تاریخ خود را احساس نکرده اند، چنانکه پادشاهان مسلسل و ایجاد خالیگاه‌ها در نظام‌های اداری کشورها همچنان تحت تسلط بودن آنها زیر اداره‌های کشورهای استعماری از عوامل نداشتن تاریخ در بین چنین ملت‌ها بوده و می باشد که تعدادی از کشور های همسایه ما از نمونه های آن شمرده می شود. اسناد و شواهد بدست داشته نشان میدهد که مهم ترین عامل ظهور و گسترش تاریخ نگاری در دوره اسلامی ایجاد گردیده، زیرا اعراب حجاز به ذکر افتخارات مبالغه آمیز شفاهی به خود می بالیدند. (جونز، 1989).

در بسیاری از سرزمین‌های مسلمان نشین، تاریخ نگاری با توسعه فرهنگی اسلامی آغاز گردید و به پیش رفت که خراسان در این زمینه نسبت به همه کشور های دیگر پیشگام تر است و تاریخ زین الاخبار عبدالحی گردیزی در قرن پنجم هجری از نمونه های عالی پیشرفت در این مورد بوده و می باشد.

تکوین و تکامل حکومت ها، دولت و دیوان سالاری و موجودیت تمدن‌های که در نتیجه آراء عقلانیت ایجاد شده‌اند و گرایش های قومی، دینی و براینده آن همه به عنوان عناصر اصلی درک تطورات تاریخ نگاری در دوره اسلامی شمرده میشود. نگاهی به آثار مؤرخان از جمله: یعقوبی، ابن جوزی و مقریزی که هریک بنابر باورهای قومی و عقیدتی خود به نگارش تاریخ پرداخته اند و آثار دیگری که مؤرخان در آن دست یازیده اند حاکی از محیط ایست که مؤرخ در آن زیسته است.

نخستین انگیزه‌های تاریخ نگاری در عصر اسلامی را باید در کلام الله مجید و حدیث حضرت محمد مصطفی (ص) جستجو کرد که به اقوام بنی اسرائیل، فراعنه، اقوام عاد و ثمود و ماجرا های طوفان حضرت نوح (ع)، معجزه های حضرت موسی (ع)، حضرت عیسی (ع)، حضرت صالح (ع)، اصحاب کهف و مطالب دیگر در آن تذکر رفته است. همچنان احادیث حضرت پیامبر اسلام روی همین مناسبات جهت تکمیل فرمان الهی عالیترین موضوعات اند که بیانگر حقایق تاریخ و اجتماع بین اقوام در گذشته بوده است. این اطلاعات، دقیق ترین و معلومات اندک برای مسلمان‌ها از طریق قصص و حکایات در متن کلام الله مجید بیان گردیده است. توضیح مطالب فوق الذکر رهنمود عالی است برای هر دست اند کار مطالعات تاریخ که می توانند در پرتو معلومات که از کلام الله مجید و احادیث حضرت پیامبر می گیرند شیوه کار خود را تنظیم داده و به گرد آوری و اطلاع تاریخی آن مبادرت ورزند.

اما در خصوص زین الاخبار گردیزی از نظر محتوایی و طرز پرداخت اطلاعات تاریخ باید نوشت که اثربست تاریخی به فارسی دری در تاریخ عمومی، نوشته ابوسعید عبدالحی بن ضحاک ابن محمود گردیزی در نیمه نخست قرن پنجم هجری، مؤلف این اثر را به نام زین الملله عبدالرشید در سالهای (441-444) هجری نوشت. سبب نامگذاری این اثر به زین الاخبار را نیز نسبت به لقب همین پادشاه زین الملت دانسته اند. از این اثر تنها دو نسخه خطی موجود است که هر دو در انگلستان، یکی در کمبریج و دیگری آن در آکسفورد نگهداری میشود. قسمت اول کتاب خطابه نویسنده در هیچ یک از این دو نسخه وجود ندارد. آنچه امروز از آن دو نسخه باقی مانده است، با شرح احوال پادشاهان قبل از اسلام که از پیشدادیان در بلخ آغاز شده است و سپس روی شاهان و خلفای اربعه در بعد از اسلام و امرای حاضر در خراسان ادامه میدهد. پس از آن مباحثی در آداب، رسوم، آیین ها، جشن ها و افسانه های ملل باستان نویسنده بخش های تاریخی، اثر را در نهایت ایجاز و یاد کرد های وقایع مهم تاریخی روایت نموده و به رسم و جدول های سلسله ها بسنده کرده است با این حال مطالب مربوط به سامانیان و غزنویان که مؤلف کتاب فرصت های آن را درک کرده است به گونه شرح تذکر داده اند. آنچه این اثر در باره آداب، رسوم و عیدهای ملل اریه می کند بسیار دقیق و عالمانه است. این کتاب از لحاظ شیوه نویسنده گی دارای نثر ساده و روان است. در کتاب واژه ها معمول عربی کمتر کاربرد یافته و گاهی به کاربرد آیات و احادیث حضرت محمد (ص) و اشعار استشهاد شده است.

از مطالعه کتاب زین الاخبار گردیزی معلوم می گردد که مؤلف در نگارش اثر به کتاب مالهند ابوریحان و آثار الباقیه او، اخبار و الخراسان اثر گم شده ابوعلی سلامی نیشاپوری و احتمالاً کتاب اعلاق التفسیه ابن دسته جغرافیانویس قرن سوم هجری نظر داشته است. (انوشه، حسن، 1378). همچنان به نظر میرسد که مؤلف زین الاخبار قسمتی از اطلاعات تاریخی و علمی را آثار ابن خردادبه، ابو عبدالله جهانی وزیر دربار سامانیان و عبدالله ابن مقفع نقل کرده است. بنابر نوشته میرزا محمد قزوین: " به سبب پریشانی و نادرستی دست نویسان این اثر کار تصحیح کامل آن بسیار دشوار بوده است از این رو، بارها زین الاخبار گردیزی را تا حدی ناقص چاپ کرده اند."

میرزا محمد قزوینی در مقدمه زین الاخبار گردیزی مباحث این تاریخ را به آثار الباقیه بیرونی دانشمند معاصر او در دربار غزنویان همانند می‌داند. از نظر همین نویسنده سالها نگارش زین الاخبار (441-444) دانسته شده در صورتیکه دایره المعارف اسلامی زمان تألیف آن را در (440-444) ثبت کرده است. (قزوینی، مقدمه زین الاخبار، ص 1)

از این کتاب فعلاً دو نسخه موجود است که بنا بر نوشته قزوینی هیچ کس تا کنون نسخه سومی آن را نشان نداده است و هر دو این نسخه در کمبریج و آکسفورد انگلستان نگهداری میشوند. قرار معلوم نسخه دوم از نسخه نخست نقل شده است چون نسخه بردار بر زبان فارسی دری چندان وقوف نداشته به همین خاطر در نقل مفاهیم و اصطلاحات مرتکب اشتباهات گردیده است.

نسخه حاضر در سال (903-930 ه.ق) استنساخ شده است و نسخه آکسفورد در سال (1196) نسخه کنکره کالج در کمبریج در شماره (213) ثبت بوده مشتمل بر (418 صفحه) یا (209 ورق) به خط نستعلیق خوش که به اهتمام دانشمند فقید ایران محمد قزوینی عکس برداری گردیده است. نخستین محقق که قسمتی انساب ترکان را از لحاظ متن تصحیح کرد بارتولد دانشمند روسی بود که آن را به زبان روسی در سال (1997) میلادی در سن پترزبورگ چاپ کرد. همین در مجلد نخست ترکستان نامه اش در سال (1998) میلادی در بخش متون فارسی و عربی و قسمت های تاریخ گردیزی را که در مورد تاریخ خراسان است نقل کرد. (انوشه، حسن، 1378، دانش نامه ادب).

بخش های تاریخی مربوط به فرمان روایان خراسان از طاهریان تا غزنویان را نخستین برا دانشمندی هندی دوکتور محمد ناظم در سال (1928) میلادی در برلین چاپ کرد. که بعداً در سال (1327) خورشیدی از روی همان نسخه در تهران باز چاپ گردید.

تاریخ زین الاخبار گردیزی به صورت کامل برای نخستین بار در سال (1347) خورشیدی با ویرایش پروفیسور شادروان عبدالحی حبیبی به چاپ رسید.

این کتاب از نظر درونمایه دارای محتوای تاریخی است که از نظر انشائی و بیان روایت لطافت خاصی داشته و در کاربرد لغات و استعمال اصطلاحات فارسی دری و لغات عربی با عذوبت و شیرینی جمله ها را بافت و ساخت و ساز می دهد. کتاب زین الاخبار در آوردن لغات، تاریخ و جمله بندی دستوری مانند همه آثار نثر دیگری که در دوره نخست غزنویان و اواخر دوره سامانی نگارش یافته روش ایجاز را مراعات نموده و مطالب طویل را در جمله های کوتاه گنجانیده است.

تاریخ زین الاخبار دارای "19" باب است که باب نخست آن در خصوص طهمورث، جمشید و ضحاک اختصاص داشته که بازتاب دودمان کیانیان، شرحی در مورد ملوک الطوائف ها عوامل ورشکسته شدن آکاسره ترتیب اثر دادن جدول های زمانی در مورد خلفا و ملوک اسلام - اخبار خلفاء، استخراج تاریخ ها از یکدیگر اند. اسباب عیدها ترتیب جداول برای اعیاد، مذاهب مختلف و در خصوص انساب و معارف پرداخته های دارد که همه آثار بعد تر از او - از این تاریخ به حیث عالی ترین منبع استفاده کرده اند؛ زیرا موارد که کتاب روی آنها اطلاعات و معلومات میدهد خیلی با اهمیت و با معیار های علمی و تحقیقی نگارش یافته است. این اثر تاریخی دوره غزنویان در طول همین مدت استفاده دانشمندان جامعه زبانی فارسی دری و محققین روس و اروپا قرار گرفته، چنانکه باب نهم که اندر باب معارف هندوان است از طریق مستشرق روسی "مینوروسکی" به زبان انگلیسی برگردان گردیده و در بیست مقاله او به چاپ رسیده است.

گردیزی در تألیف و نگارش زین الاخبار از منابع از جمله: تحقیق مالهند، آثار الباقیه ابوریحان بیرونی و دانشمند معاصرش و نیز روایات و مشاهدات وثیق القول که در هم دورهگی او زنده گی داشتند مطالبی را در کتاب زین الاخبار آورده اند. همچنان مؤلف کتاب روایاتی را از احمد بن ولک گردیزی همشهری خود می آورد و گاهی هم از مؤلفان قدیم از جمله: حکیم ابوزید بلخی، ابن خرداد و ربع الدین و توزیع دنیا که از آثار عبدالله بن مقفع می باشد و مسالک الملوک ابو عبدالله جیهانی که قبلاً ذکرش رفته است استفاده ها کرده است.

گردیزی در جای جای تاریخ خود از اوضاع طبیعی غزنی گزارش های داده است که نشان دهنده آن است که وی از ساکنان همین شهر تاریخی است. به گونه مثال او در صفحه "235" چاپ "1347" خویش مینگارد: "اندرین روز هشتم آزاد پرستو بینند به دیار غزنین و هوا خوش گردد." (گردیزی، 1347).

نمونه بی از شیوه نگارش نثر زین الاخبار: "الرشید ابو جعفر هارون محمد بن مهدی [هارون الرشید] بود. چون به خلافت بنشست اول کار یحیی بن خالد را از حبس بیرون آورد که هادی اش باز داشته بود و قصد کشتنش را کرده بود، وزارت به یحیی بن خالد داد و فرمود تا جعفر بن الهادی خویشتن خلع کرده است و از بیعت بیزار شد. و پس به لب جر آمد و انگشتی وی را از خشم اندر آب انداخته بود. قیمت انگشتی صد هزار دینار بود. هارون اندر این وقت غواصان را فرمود تا فرو شدند و بجستند و بیافتند و برآوردند و بشند غواصان را بسیار مال بخشید و آن فال نیک آمد... (گردیزی، 1347).

در مثال فوق الذکر [و] عطف زیاد به چشم می خورد و از نداییه نیز استفاده شده و "اندر" جایش را برخلاف نثر دوره سامانی به "در" داده است و به عوض کلمه و لغت جنگ لغات عربی حرب کاربرد یافته است. جمله ها کوتاه و [ی] نسبتی بیشتر به کار رفته است.

اما در مجموع ویژه گی دستوری در نثر نوشته های زین الاخبار از نظر سبک شناسی حاوی این مشخصه ها می باشد که ذیلاً از آن نام می بریم.

ویژه گی سبکی نثر زین الاخبار: از ویژه گی های نثر این کتاب؛ رعایت جانب ایجاز، ذکر رؤوس مطالب و حوادث، اجتناب از تطویل و عدم ذکر جزئیات است. همچنان در تاریخ گردیزی استشهد از شعر فارسی دری یا عربی و استدلال به آیات کلام الله مجید و تمثیل بسیار نادر، است؛ مگر اینکه آیات قرآنی و شعر های که مربوط به تاریخ باشد.

معمولاً در آوردن لغت ها از اصطلاحاتی؛ نمودن به معنای نشان دادن، خداوند به معنی صاحب و تاریخ را به شیوه معمول به عربی تذکر می دهد مانند: اندر سنه ی سبع و خمسين و مأتین (257) یا اندر سنه سته و خمسين و مأتین (256) را استعمال میکند.

همچنان کاربرد کلمه آوردن به اندر و اندرین به معانی در- در جمله های و اسم مغان اندر روزگار پادشاهی ایشان چنان بود که خراج ها اند این روز افتتاح کردند و عجمیان چنین گویند که اندرین روز برگوساله نشست و سوی جنوب رفت.

و آوردن کلمه فارسی در این عبارات و جمله ها: "و آفتاب از رون اندر افتاد و همه خانه از عکس آن روشن گشت. بدین سبب او را شید "shied" لقب کردند و شید به فارسی روشنایی بود و آفتاب را به همین سبب خورشید گویند که خور، قرص آفتاب باشد و شید روشن. "(سایس، 1393).

از تحلیل دستوری و شیوه نگارش زین الاخبار مشخص میگردد که نثر نوشته این تاریخ بیشتر به سبک نثر ابوالفضل بلعمی شباهت دارد که در نهایت ایجاز و به غایت ساده گی و روانی نگارش یافته که از زیادت ایجاز و مقید بودن به ذکر رؤوس مطالب و در بیان مطالب موجز و مهم بسیار چیز های برای گفتن دارد. چون دوره نخست نثر دوره مرسل و ساده نگاری است مؤلف کتاب توازن مطالب را در ترازوی مفاهیم آگاهانه سنجیده و هرگز مطالب اساسی را قربانی الفاظ و کلمه های اضافی و تکراری نکرده است.

نتیجه‌گیری: بشر از ابتدای خلقت تا اکنون جسورانه تلاش ورزیده که نسبت به خود و دیگران دارای امتیازات علمی، اخلاقی و عزت النفس باشد. این روحیه در کل انگیزه و عامل بوجود آمدن یاد داشت‌ها از خاطره و ثبت سرگذشت آدم‌ها بوده چنان که سرآغاز علم تاریخ در قبل از اسلام تاریخ را علم ثبت حوادث در امتداد زمان تعریف کرد. این علم از لحاظ کیفیت در بعد از اسلام نیز مهم پنداشته شده چنان که در سده نخست هجری با پیروی از سیره حضرت پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم، در ستون زنده گی فردی و اجتماعی، بزرگترین انگیزه ضبط و نقل سیره و مقارن رسول اکرم (ص) و نخستین گام‌ها در تکوین تاریخ نگاری در جهان اسلام شد.

تاریخ نگاری در مبادی آغاز اسلام با سیره نبوی، حدیث و تفسیر پیوند عمیق داشته است. از مطالعه نخستین تاریخ تدوین شده به زبان عربی که به قلم توانای ابوجعفر محمد بن جریر طبری مؤرخ قرن سوم و چهارم هجری در موضوع تاریخ عمومی عالم در دوازده جلد شامل وقایع عالم از ابتدای خلقت تا سال "302" هجری، را در برداشته است. طبری در این تاریخ سبک سالنامه نویسی را بکار برده و وقایع را بر حسب سندها تقسیم نموده نه بر حسب و بنای اقوام، طبری در این تاریخ بیشتر به وقایع و حوادث تاکید میکند و تاریخ را در تبیین اراده حضرت خداوند (ج) در ظهور و سقوط دولت‌ها و امت‌ها می‌دیده است. مؤرخ تاریخ مسعودی، تاریخ را بهشت ظهور و رشد همه دانش‌ها می‌پندارد و برآن است که اگر از تاریخ غفلت شود دانش‌ها ضایع میگردد. ابن قتیبه تاریخ را تعلیم دهنده امور سیاسی و رموز بیوان سالاری و کشور داری می‌پندارد و از نظر مسکویه تاریخ عرضه تجارب تاریخی اصلاح سیاسی و اخلاقی جامعه را فراهم می‌کند (رشید الدین، 1383: 56).

این تجارب، یعنی پند و عبرت از سرگذشت انسانی خود از مهم ترین فواید تاریخ تلقی شده است و مؤرخ می‌کوشد از اخلاق آن سرگذشت و احوال و معیار هایی برای رهنمایی انسان در احوال و اعمال امروزی او بیاورد.

بنابر اشاره‌هایی که در کلام الهی خوانده آمدیم مراد از بیان سرگذشت انبیاء، آدمیان و اعمال امت‌ها و علل سقوط آنها نیز تشویق به تحصیل تجربه و عبرت آموزی برای تهذیب اخلاق فردی و اجتماعی و دریافت راه هدایت و نجات انسانیت است چنان که ابوعلی مسکویه مؤرخ نامدار اسلامی نظر به همین فواید، اثر خود را "تجارب اسلام" نامید.

از نظر ابن اثیر اطلاع از حوادث تاریخی بر دانش و خرد آدمی، می‌افزاید و عبرت تاریخی توانایی او را از هلاکت دور میسازد.

عبدالرحمان بن خلدون مؤلف تاریخ العبر می‌نگارد که اطلاع داشتن از عادات و سیاست اقوام، انگیزه‌ها و مظاهر و عمران و علل ظهور و سقوط تمدن‌ها از فواید مهم تاریخ برای اصلاح جامعه شمرده می‌شود.

بنابرآن تاریخ زین الاخبار به حیث یکی از آثار کتبی تاریخی با موازین و معیارهای علمی تاریخی خود را روی اطلاع دهی از حوادث و رویدادهای عالم انسانی یعنی از خلقت آدم (ع) الی واپسین سال‌هایی که مؤلف شهیر کشور ما تا سال‌های (444) هجری را که در برگیر سلطنت، سلطان عبدالرشید غزنوی است به کمال ایجاز و استادانه نوشته است. او که خود مؤرخ صادق القول است از عالیترین مأخذ از جمله: آثار الباقیه و قانون مالهند و آثار بدست داشته عبدالله بن مقفع و شخصیت راست گوی معاصرش استفاده نموده است. در زبان فارسی زین الاخبار نخستین کتابی است که مباحث و هر نزده فصل کتاب را به بیان حوادث و وقایع اختصاص داده و یکی از منابع برای تاریخ بیهقی که چند سال بعد تر از زین الاخبار نگاشته شده می‌باشد.

منابع:

1. انوشه، حسن. (1378). دانشنامه ادب فارسیف تهران: مؤسسه انتشارات دانشنامه ارشاد وزارت فرهنگ.
2. جونز، مارسان. (1989). دانشنامه بزرگ اسلامی، لبنان: بیروت.
3. خانلری، زهرا. (1348). فرهنگ و ادبیات فارسی دری، تهران: بنیاد فرهنگ ایران.
4. رشید الدین، فضل الله. (1373). جامع التواریخ به کوشش محمد روش، کابل: انتشارات سعید.
5. زریر، تاج محمد. (1393). تاریخ ادبیات افغانستان، کابل: انتشارات نویسا.
6. زکا، سهل. (1982). مقدمه بر تاریخ دمشق، تهران: انتشارات سپهر.
7. سایس، نجیب الله. (1393). سبک شناسی، کابل: انتشارات سعید.
8. صفا، ذبیح الله. (1378). گنجینه سخن، تهران: انتشارات سپهر.
9. قزوینی، میزاحمد. (1343). مقدمه بر زین الاخبار، تهران: انتشارات امیر کبیر.
10. گردیزی، عبدالحی. (1347). زین الاخبار، تصحیح و مقدمه عبدالحی حبیبی، کابل: مطبعه بیهقی.